

Cultura, cultures

En la història de les ciències socials, la paraula *cultura*, més com a terme de referència que com a entitat separada i específica, ha estat emprada per denotar qualsevol complex de produccions humanes, individuals però sobretot col·lectives, d'àrea o contingut restringit o d'aplicació global i universal. Parlem de cultura neolítica o de cultura barroca, de cultura tradicional, cultura contemporània, cultura valenciana, cultura empresarial o cultura popular. O afirmem que la cultura és el tret distintiu de l'espècie: ser humans és ser animals amb cultura. I llavors, entre cultura com a distintiu de l'espècie, cultura clàssica, cultura catalana i cultura agrària, què hi ha en comú? Deixem ací la introducció al problema, només per subratllar l'ambigüitat inevitable en què ens mourem: el mot "cultura" és escassament útil, però no en tenim un altre. Hem de parlar, per força, de ministeris o conselleries de cultura, de cultura moderna, de cultura europea o de cases de cultura, i cada vegada caldria aclarir a què ens estem referint. Tampoc no sempre sabem què vol dir "societat" o què vol dir "nació", i ens en servim contínuament per a usos ben diversos. Així, en moments successius de la seua història, gran part d'Europa ha compartit *una sola cultura* (una religió formal, un estil d'arquitectura, un tipus de música o de literatura, uns rituals socials, etc.), però només o sobretot com a cultura urbana o cultura de les elits: la cultura de la xarxa urbana de l'Imperi romà, la cultura aristocràtica medieval, la cultura del Barroc o de la Il·lustració, posem per cas. Si hi ha *una cultura europea*, doncs, és la continuïtat o el resultat històric d'aquella suma d'elements comuns que han produït i compartit, al llarg dels segles, l'aristocràcia i les elits urbanes: modes, literatures, codis, filosofies, arquitectures, músiques o formes de fer comerç. Els europeus, en aquest sentit, tenim en comú les catedrals gòtiques, Dante, la música de Mozart i el teatre de Shakespeare, les casaques i perruques del segle XVIII, l'invent de les universitats, la idea de ciutadania, o certes institucions jurídiques d'origen romà o medieval. La llista no inclouria, però, com és obvi, allò que és diferent i específic. I és diferent allò que s'ha desenvolupat històricament en espais relativament homogenis, d'àmbit restringit i de contactes a distància lents o poc intensos. És a dir, aquells elements que ha

Joan Francesc Mira

desenvolupat el "poble", o "els pobles", de manera autònoma (sempre *relativament*, i per comparació amb les elits urbanes) i per tant específica o distintiva. Per posar un sol exemple entenedor: la gran arquitectura gòtica, renaixentista o barroca

és distintivament europea (europea occidental, sobretot), però les arquitectures rurals i populars poden ser distintivament catalanes, andaluses o alpines. I així de tantes altres coses: en les pràctiques comercials, en la història política, en la música i la dansa, en la vida religiosa i en tot. I com més "rural" i "popular" siga un element o expressió de cultura, més nacional, regional, local i distintiu serà: en l'activitat agrícola, en les festes i jocs, en els hàbits alimentaris o en la pràctica religiosa.

D'una cosa i de l'altra, doncs, estan compostes les cultures nacionals que s'han desenrotllat a Europa: del fons comú –d'origen clàssic o cristià, aristocràtic o burgès, urbà– i de la combinació de petits fons particulars que han evolucionat al marge i en interacció dinàmica amb aquell. Ara bé, no tots els elements d'un "fons particular" tenen la mateixa capacitat de cohesió i d'expansió, ni tots serveixen per a crear lligams més amplis que el regional, local o comarcal. En primer lloc, cal diferenciar entre producció cultural "amb llengua" i "sense llengua", perquè les llengües marquen, segurament més que cap altra cosa, els espais de comunicació i els espais de distinció. De tal manera que, quan una llengua és compartida per una xarxa urbana, quan circula en un territori a través de l'escriptura i dels usos públics i formals, defineix inevitablement un espai privilegiat de difusió de tot un conjunt de productes culturals (administració, pràctiques legals, ensenyament, literatura, escrits utilitaris o religiosos, etc.) que al seu torn van donant una cohesió nova i superior al mateix espai dins del qual circulen. Amb rares excepcions, l'espai original de circulació d'una llengua escrita ha estat l'espai de construcció d'una cultura nacional, o definida i promoguda com a tal. I per això, entre altres coses, és tan important l'idioma propi, per això el seu ús regular com a llengua formal i de cultura és condició de l'existència d'un país o nació, per això una "llei d'ús i ensenyament" que no s'aplica amb convicció i amb rigor, encara que tinga trenta anys de vida en realitat és una llei de mort d'una cultura.

“Amb rares excepcions, l'espai original de circulació d'una llengua escrita ha estat l'espai de construcció d'una cultura nacional, o definida i promoguda com a tal. I per això, entre altres coses, és tan important l'idioma propi, per això el seu ús regular com a llengua formal i de cultura és condició de l'existència d'un país o nació”